

Aartje van Dijk: Moest dit nu zo?

In *Moer* 1997•4 plaatsen Herman Giesbers en Mieke van der Loop in de rubriek *Forum* kanttekeningen bij een artikel van mij in *Moer* 1997•2 ('Analfabeten in het voortgezet onderwijs'). In dat artikel bespreek ik de inhoud van een leerplan voor analfabetengroepen in de eerste opvang van het voortgezet onderwijs dat in het voorjaar van 1998 zal verschijnen. Ook geef ik een beschrijving van een les in een analfabetengroep.

Giesbers en Van der Loop bespreken een aantal punten uit mijn artikel zonder rekening te houden met de context waarin zij genoemd zijn. Dat wil ik hier rechtzetten.

Andersalfabeten

In het opvangcentrum waar Giesbers en Van der Loop werken zijn de leerlingen die moeite hebben met lezen en schrijven, leerlingen die in een ander schrift dan het Latijnse gealfabetiseerd zijn, zogenaamde 'andersalfabeten'. Het zijn geen leerlingen die helemaal niet hebben leren lezen en schrijven, 'echte' analfabeten. Dit feit doet de auteurs, nogal voorbarig, concluderen dat 'echte' analfabeten zeldzaam zijn in het voortgezet onderwijs. Omdat zij in die veronderstelling verkeren verbaast het hun dat het leerplan zich alleen zou richten op 'echte' analfabeten.

De lespraktijk in Rotterdam en een klein onderzoek op 24 scholen met eerste opvanggroepen leerde mij dat er wel degelijk 'echte' analfabeten in het voortgezet onderwijs zijn.

Overigens kan ik de auteurs geruststellen: het leerplan is ook bestemd voor onderwijs aan andersalfabeten. Alleen beperk ik mij in mijn artikel tot de 'echte' analfabeten (p. 54). Dit heeft te maken met het feit dat de leerlingen in de klas die ik beschrijf allen 'echte' analfabeten zijn of zo binnengekomen zijn.

Mét Giesbers en Van der Loop ben ik van mening dat andersalfabeten een eigen aanpak verdienen. Ook ik vind dat andersalfabeten die dat aankunnen de mogelijkheid moeten hebben sneller door het programma heen te gaan. Ook ik denk dat deze leerlingen over het algemeen geen oefeningen in fijne motoriek nodig zullen hebben. In het leerplan zijn deze opvattingen terug te vinden.

Aparte groepen

De keuze voor *aparte* analfabetengroepen in het leerplan beschouwen Giesbers en Van der Loop als naïef. De praktijk is immers dat veel scholen analfabete leerlingen en gealfabetiseerde leerlingen in één groep, een gemengde groep, plaatsen, omdat het aantal analfabete leerlingen meestal klein is. Houd rekening met de *lumpsum*-financiering, roepen zij.

Hier komen we aan een lastige kwestie: de afweging tussen wat onderwijsinhoudelijk verantwoord is en de realiteit van de beperkte financiën. Natuurlijk moeten in een leerplan geen idealen geschetst worden die volledig los staan van de werkelijkheid. Maar aan de andere kant heb je als auteur van een leerplan de verantwoordelijkheid om uit te gaan van een lessituatie die leerlingen de mogelijkheid biedt zo veel mogelijk te leren. In het artikel licht ik toe dat in een gemengde groep de verschillen zo groot zijn dat zowel analfabete als gealfabetiseerde leerlingen weinig voortgang zullen boeken (p. 56).

Op een studiedag van *Levende Talen* over alfabetisering in het voortgezet onderwijs, die in het voorjaar van 1997 twee keer uitgevoerd is, was één van de conclusies dat een aparte klas voor analfabeten een belangrijke voorwaarde voor succes is (zie het verslag in *Levende Talen* nr. 522). Vele docenten vinden een aparte groep dus wenselijk, zelfs Giesbers en Van der Loop (p. 205). Er zijn scholen die er alles aan doen om een dergelijke groep te realiseren. Het leerplan steunt hen in die opvatting. Daarmee is het geld er nog niet. Een leerplan voor gemengde groepen zal echter zeker geen middel zijn om directies van gedachten te doen veranderen.

Pas gealfabetiseerde leerlingen

De auteurs vragen zich ook af of vlotte leerders volledig tot hun recht kunnen komen in een programma volgens het leerplan. Zij verwijzen naar de voorbeelden uit een les die ik bij het artikel geef. Een aantal leerlingen uit de voorbeeldklas werkt met een methode voor gealfabetiseerden, *Spreeken is zilver*. Zij vragen zich af waarom de leerlingen niet doorgestroomd zijn. In mijn artikel beschrijf ik dat in het leerplan drie fasen onderscheiden worden. In de derde, kortste, fase (p. 58) bereiden leerlingen zich voor op de overstap naar een beginnersgroep. Dit doen zij onder andere door alvast te werken met het materiaal uit die groep, *Spreeken is zilver*. Daar zijn deze leerlingen mee bezig. Zo krijgen zij een kleine voorsprong op hun toekomstige klasgenoten en kunnen zij met zelfvertrouwen de overstap naar een groep voor gealfabetiseerden maken aan het eind van deze derde fase.

Verder verbazen de auteurs zich erover dat deze pas gealfabetiseerde leerlingen soms vrij eenvoudige oefeningen doen. Dit is een gevolg van niveauverschillen in een groep. Er zijn namelijk ook nieuwe instromers die nog moeten beginnen met lezen en schrijven. Met dit ene voorbeeld is nog niet gezegd dat er geen recht gedaan wordt aan de kwaliteiten van de gevorderde leerlingen. Deze conclusie is te snel getrokken. Uit mijn verdere verhaal (p. 58 en 59) blijkt dat ernaar gestreefd wordt niveauverschillen wel degelijk tot hun recht te laten komen.

Stereotyperende informatie

Giesbers en Van der Loop vinden dat ik analfabete leerlingen eigenschappen toeschrijf die niet specifiek voor analfabete leerlingen zijn. Door dat te doen zou ik een stereotiep beeld van analfabeten geven. Giesbers en Van der Loop doelen op mijn beschrijving van analfabete leerlingen, in het bijzonder mijn opmerkingen over het werken aan lees- en schrijfvoorwaarden en het gedrag in de klas van 'echte' analfabete leerlingen.

Met mijn opmerkingen wil ik een profiel schetsen van 'echte' analfabete leerlingen en hiermee aangeven dat er, behalve dat zij nog niet kunnen lezen en schrijven, nog meer

redenen zijn waarom voor deze leerlingen een eigen voortraject, een eigen groep, nodig is.

Het is zeker niet ongebruikelijk om doelgroepen in het onderwijs met behulp van profielen te beschrijven en vervolgens een passend traject te ontwikkelen. In de volwasseneneducatie wordt vaak gewerkt op deze wijze. Het wordt gedaan juist met de bedoeling recht te doen aan verschillen tussen leerlingen of cursisten. Ik vind het heel pijnlijk dat Giesbers en Van der Loop dit opvatten als het verstrekken van stereotyperende informatie.

Het leerplan voor analfabete leerlingen komt voorjaar 1998 uit. Dan kunnen Giesbers en Van der Loop het plan zelf bekijken en daadwerkelijk beoordelen of ze er ook in hun lespraktijk mee kunnen werken.